٦

کورد لە سووریا

مستەفا نازدار*

ئەگەرچی لە کولتوری عەرەبی ئیسلامی سەدەکانی ناوەڕاستدا زۆرجار و بە جیاجیا باسی کوردی سوریا و "جەزیرە" دەرکەوتووە، بەڵام لە کولتووری نوێیاندا زۆر کەم دێنە سەر ئەوجۆرە باسە.[١]

دەرباری سووریا زانیاری هەڵە سەبارەت بە ژمارەی کوردی ئەوێ دەردەخات، بۆیە جێی باوەڕ نین. ناچار دەبێت تابتوانین بەگوێرەی هەندێک سەرچاوەی جیاجیا لەوبارە بکۆڵینەوە.تا بتوانین ژمارەی کوردی ناو کۆماری سووریا بە ٨٢٥,٠٠٠ کەس دابنێین، کە ڕێژەی ١١ ٪ی کۆی ٧,٥ملیۆن[٢] دانیشتووی گشت کۆمار دەگرێتەوە بۆ ساڵی ١٩٧٦، و دابەش بوونیان بەمجۆرەیە:

کۆمەڵ	نیشتگە
٢٩٠,٠٠٠	کورد داغ[٣]
٣٠,٠٠٠	چیای سەمعان و عەزاز
٦٠,٠٠٠	عین العەرەب
٣٦٠,٠٠٠	جەزیرەی ژووری
١٠,٠٠٠	جەزیرەی خواری
١٠,٠٠٠	حەلەب
٥,٠٠٠	حەما
٣٠,٠٠٠	دیمەشق
٣٠,٠٠٠	شارەکانی تر
٨٢٥,٠٠٠	کۆی گشت

دوو لەسەر سێ بەشی کوردی پایتەخت[٤] لە(حی الاکراد) دەژین کە دەکەوێتە دامێنی چیای

* ـ ناسناوی نووسەرێکی کوردە، نایەوێت ناوی خۆی دەرخا.

www.koskikurd.com

قاسیون، و بەشی سێهەم بە گەڕەکەکانی تری شاردا بڵاون. بێجگە لە کوردی ناوچە عەرەبییەکان (واتە دوا پێنج ڕیزی تابلۆی سەرەوە[1]) بە بۆچوونی ئێمە، ئەوان لەسێ شاری کوردی یان بەزۆری کوردنشینی باکووردا کۆبوونەتەوە، و ژمارەیان دەگاتە ۷٤۰.۰۰۰ کەس. واتەڕێژەی ۱۰٪ ی دانیشتوانی گشت کۆمار.

بەرزاییەکانی کورد داغ "واتە، چیای کورد" دەکەوێتە بەشی باکووری ڕۆژئاوای شاری حەڵەب و سنووره لەگەڵ پێدەشتەکانی ئەنتاکیا و ئەسکەندەڕۆنە. دانیشتووانی کورداغ دابەشن بەسەر ۳٦۰ گوندی ئاوەدان و دوا هەرێمی شاخاوی ڕۆژئاوای کوردستان پێکدێنن لەناو سووریا. بەرووبوومی ئەو ناوچە شاخاوییە بەزۆری بریتییە لە دانەوێڵە، ترێ، هەنجیر و توو، و وەک ناوچە بەرزەکانی تری کوردستان داربەڕووی لێ دەڕوێت، و بەوەی نزیکە لە دەریای سپی ناوەڕاستەوە دار زەیتوونیشی تێدا دەڕوێت. جگە لەو ۲۹۰.۰۰۰ کوردەی لێرە دەژین ئەتوانین ۳۰.۰۰۰ی ترکە لە چیای سەمعان و عەزازدا دەژین بخەینە سەر، چونکە لەنێوان ئەو دوو چیایە و بەرزاییەکانی کورداغ تەنها دۆڵی ڕوباری عفرین هەیە، و لە باکووریشەوە خۆدەدات لە زنجیرە چیای تووروسی ناو کوردستانی تورکیا.

ناوچەی عێن ئەلعەرەب (یان، عەرەب پینار) دەکەوێتە باکووری ڕۆژهەڵاتی شاری حەڵەب و ڕۆژهەڵاتی ئەو پارچەیە کە ڕۆباری فوراتی تێدا دەڕژێتە ناو خاکی سووریا. ناوچەکە بەگشتی کوردییە و ۱۲۰ گوندی تێدایە. جوغرافیزانەکانی عەرەبی موسوڵمان «ی F و E ـ سەدەکانی ناوەڕاست » ناوی ئەو ناوچەیەیان بەو مەبەستە ناونەبردووە کە بەشبێت لە سووریا (شام)، بەڵکوو مەبەست جەزیرەی نێوان دوو ڕوباری دیجلە و فورات بووە کە بەشی ژووروی میسۆپۆتامیا دەگرێتەوە، و هەروەها "عیراق" کە ئەو وشەیە بەعەرەبی میسۆپۆتامیای خواروو، یا پێدەشتەکانی نێوان دوو زێ دەگەیێنێت، لە بەغداوەیە تا تکریت، و گشت خوارووی کوردستان (واتە باکووری عیراقی ئەمڕۆ) بە سەرزەمینی عەجەم (ئێران)[2] ناوبردووە.

بەشی ژووروی پارێزگای جەزیرە کە کۆی نزیک بە ٤٥۰.۰۰۰ کەسی تێدا دەژی نزیکەی ۳٦۰.۰۰۰یان(٥) کوردن و بە گرنگترین پارچەی وڵات دەزانرێت. لەو هەرێمەدا کە زۆربەی کوردن نزیکەی ۷۰۰ گوندی سەراپا کورد هەیە(چونکە عەرەبەکانی ئەوناوە بەدووی کۆچەرین) و ڕووبەری ۲۸۰ کم۲ بەدرێژایی سنووری تورکیا داگیردەکات. هەر لە "ڕأس العین"ی ڕۆژئاواوە تا دەگاتە باکووری مەرزی (کوردستانی عیراق) کە بەشی زۆر دەکەوێتە ناو ئەو دەنووکە مراوییەی باکووری ڕۆژئاوا کە لەهەندێک شوێندا ۲۰ تا ٦۰ کم دەچێت بەقووڵاییدا[3]. سەردەمێک لەکاتی

۱ ـ E ـ هەمانە. و F ـ (شار و ناوچەکانی تری ناو تابلۆی سەرەوە)...
2 ـ وشەی (عەجەم)ی عەرەبی تەنها ئێرانی ناگەیێنێت، بەڵکوو بە گشت ناعەرەب زمانێک دەڵێن (ئەعجەمی). « و »
3 ـ F ـ هەمانە. و E ـ ... ڕووبەری ۱۷٥ میل ... ولە ۱۲ تا ۳٦ میل قووڵە ... .

عوسمانیدا ئەو ناوچەیە لەوەرگەی وشتری عەرەبە کۆچەرییەکانی شەممەر، تای و بەکارا، و هەروەها ڕانەمەڕ و ئاژەڵی ئەو کوردە نیمچە دەوارنشینانەی میللی، داکوری و هاویرکان بووە کە لە چیاکانی تووروسەوە دادەبەزین و سزتانیان لەوێ بەسەر دەبرد. لە ۱۹۲۰وە خێڵە کوردکانی کە هەندێکیان جوتیار و گوند نیشینی کوێستان بوون، پاش شکستی شۆڕشەکانی دژ بە تورکیای کەمالی هاتوونەتە خوار و لەو بەشەی جەزیرەدا نیشتەجێ بوون و لەگەڵ خێڵە عەرەبە دەوارنشینەکان پێکهاتوون تا بەهاوسێتی ژیان بەرنەسەر. هەرچەندە عەرەبەکان هەر بەکۆچەری مانەوە بەڵام بەڵێنیان بەوان دابوو کە ئاژەڵەکانیان دوور لە نیزار و کێڵگەی ئەوان ڕابگرن. هەر زۆر زوو بەهرە وکارامەیی جوتیاری کورد کەوتەکار و شار و گوند پێدەشتەکانی گرتەوە و کێڵگەی گەنم لەدامێنی بیابانەکانی دەقرتاند. بازاڕی ئاڵوگۆڕ تێکەوت. بە چەندین دەیەی ساڵ جەزیرە بوو بە مەزنترین سایلۆی گەنم لە سووریا.

دانیشتووانی بەشی خوارووی جەزیرە و پایتەختەکەی کە شاری "حەسەکە"یە، لە ۱۰۰.۰۰۰ کەس تێناپەڕن و بەشی زۆریان عەرەبی کۆچەرین، چونکە ژمارەی کورد لەوێ هەر ۱۰.۰۰۰ کەسن و لەوانە نزیکەی ٥.۰۰۰ تا ۷.۰۰۰ کەسی یەزیدین و لەناوچەی گۆمی خاتوون دەژین. ئەو تاخمە یەزیدییە هەمان ڕەگەزی یەزیدییەکانی چیای شەنگاری کوردستانی عیراقیان هەیە.

ئایا دەشێت ئەو سێ پارچەیە[4] کوردستان بن؟ کوردستانی سووریا بن یا تەنها ناوچەگەلی سوورین و کوردی تێدا دەژی؟

ئەگەر چاو لە ڕوونکراوەی جوغرافیزانە ئیسلامییەکان وەرچەرخێنین، ئەوا لەسەر ئاستی نێونەتەوەیی ئەو پارچانە وەک دیمەشق بەشێکن لە خاکی سووری. بەڵام لەسەر ئاستی ڕەگەز، ئەو سێ پارچەیە بەدرێژایی سنووری تورکیا لکاون بە بەشی باشووری سنووری کوردستانی تورکیاوە.

بەشە کوردنشینەکەی جەزیرەیش لکاوە بە سنووری کوردستانی عیراقەوە. ئەو سنوورەی سووریا و تورکیایە بە پێی پرۆتۆکۆلی لەندەن لە ۹ی مارسی ۱۹۲۱دا لە نێوان فەرەنسا (ئەوسا سووریا لەژێر سەرپەرشتی فەرەنسا بوو) و تورکیای کەمالی بەسترا بۆ دیاریکردنی سنوور، بەپێی سنووری ڕەگەزی نێوان کورد و عەرەب نەبوو بۆیە سێ پارچەی کوردنشین بەر سووریا کەوتووە، بەڵام گیرفانێکی عەرەبی لەلای باکوور و سەرووی حەڕان، و هەروەها ناوچەیەکی تێکەڵەی کوردی ـ عەرەبی لە ڕۆژهالاتی شاری "کیلیس"یان بۆ تورکیا جێهێشتووە. سەرەڕای ئەوەیش تورکیای کەمالی ساڵی ۱۹۳۸ سەنجەقی ئەسکەندەرۆنە و پێدەشتەکانی ئەنتاکیای بۆ خۆی لە سووریا بچڕی کە دانیشتووانیان بریتییە لەتێکەڵەیەکی کوردی ـ عەرەبی و تورکی، و ناویان ناوە هاتای.

4 ـ F و E ـ کورد داغ و عین العرەب و جەزیرەی ژووری بەشن لە کوردستان ...

دانیشتووی عەرەب نێوان ئەو سێ ناوچەیەی باسمانکران لێک جودادەکاتەوە. بەوجۆرە کوردستانی سووریا بووە بەچەند بەشی جیاجیا، و سەرئەنجام پێیان دەگوترێت (ناوچە کوردنشینەکانی سووریا). گرنگ ئەوەیانە کە ١٠ ٪ی دانیشتووانی سووریا کوردن و بەکۆمەڵ لە سێ پارچەی دیاریکراوی باکووری وڵات دەژین، بەڵام مافی چکەسایەتی نەتەوەیی و کولتوورییان پێنەدراوە.

کوردی سووریا لەبنەڕەتەوە جوتیارن. زەمینەی کشتکاری لە کورداغ زۆر نییە بەڵام لەدوو بەشەکەی تردا چرە[5] و جگە لەکشتکاری کار و پیشەی تریش لەوێدا هەن. بۆ نموونە: پەروەردەی ڕانە مەڕ و بزن، شیر و بەرووبوومی و ئەوانەی لەو درووست دەبن، چنینی بەڕە و «لەکورداغ[6] » ڕۆنی زەیتوون و خەڵووز درووست دەکەن و بۆ حەڵەبی دەنێرن. بەڵام ڕێژەی ئەوانەی لە شارەکان دەژین نزیکەی ٢٠ ٪ کورد دەبن و سەقاڵی ئاڵوگۆڕ و هەندێک ئیشی دەستن. لە سووریا شەش شاری کوردنشین هەیە، چواریان کەوتووەتە جەزیرە: لە قامیشلی ٤٠.٠٠٠ کەس، عامووده ١٥.٠٠٠ کەس، درباسیە ١٥.٠٠٠ کەس دەژی و ئەم سێ شارە دەکەونە سەر سنووری تورکیا، و لە"دێرک" کە دەکەوێتە سەر سنووری عیراق ٦.٠٠٠ کەس دەژی، لە عێن عەرەب کە بووە بە ناوندی ناوچەیەک بە هەمان ناو ٨.٠٠٠ کەس دەژی و لە عفرین کە بە پایتەختی کورداغ دەژمێردرێت ٢٠.٠٠٠ کەس دەژی.

کورد لەسووریای سەدەکانی ناوەڕاست

ڕینێ دیسسو لەپەرتووکی (تۆپۆگرافیای مێژوویی سووریای دێرین)دا دەڵێت: هەر لە کۆنەوە کورداغ و پێدەشتەکانی ئەنتاکیا مەڵبەندی ژیانی کورد بوون[٦]. و کلۆد کاهین، کە مامۆستای زانستە ئیسلامییەکانی زانکۆی سۆربۆنە، لەو پەرتووکەیدا کە تەرخانی کرد بۆ گریمانی تایبەت بە لێکۆڵینەوەی سەبارەت بە (سووریای باکووری سەردەمی خاچپەرستان و ئەمارەتی فرەنجەکانی ئەنتاکیا) دەڵێت: شاری "حەما" مەڵبەندی میر عەلی بنوەفا بوو کە بە(عەلی کوردە) ناسراوە، و ساڵی ١١١٤ مردووە[٧]، و لەپاش خۆی دوو کوڕی بە ناوی ناصر و کورد شا[7] جێما (ئەو ناوە شای کوردان دەگەیێنێت). ئەوانە بوون بە بەندە لەلای ئەتابەگی(تورکمان) میری سەلجووقییانی دیمەشق[٨]. بێجگە لە حەما بنەماڵەی عەلی کورد حوکومڕانی ڕافانیا[٩]یش بوون کە ناوچەیەکی

5 ـ F و E ـ ... لەکورداغدا چرە بەڵام لە دوو بەشەکەی تردا چڕنین.
6 ـ لە فارسی و ئینگلیزییەکەم وەرگرت. « و »
7 ـ E ـ ... ناصر و کوردشا (خۆدی ئەو ناوە شای کوردان دەگەیێنێت) بوون بە ژێردەستی تۆغتەکین ی میرە تورکومانەکەی سەلجووقییانی دیمەشق .... و F ـ ... ناصر و تورانشا بوون بە بەندەی تۆغتەکین ی میری سەلجووقییانی تورکومان لە دیمەشق .... « تێبینی: لە گشت شوێنێکی ئەم بەشە عەرەبیە لەبری "توغتەکین"ی فارسی و ئینگلیزییەکە "ئەتابەگ"ی نووسیوە. ـ و »

www.koskikurd.com

شاخاوییە لە نێوان حەما و دوو شاری تەرابلوس و لاذقییە. مامۆستای زانستە ئیسلامییەکانی زانکۆی لیۆن، نیکیتا ئیلسیف لەبەرهەمە نەمرکەیدا سەبارەت بە ژێرخانی کۆمەڵایەتی سووریای کاتی (نوورەددینی میری مەزنی سووریا کە هاو سەردەمی خاچپەرستان بوو) نووسیویەتی: ئەگەر چینەکانی ئەو کۆمەڵە بخەینە بەر لێکۆڵینەوە و توێژینەوە ئەوا یەک هەرەمان بۆ دەردەخات، سپاییانی تورکی ئۆروستکرات و کوردی شارستانی لەسەر لوتکەدان، چونکە شوێنی گرنگی وەک نمایندەکانی دەوڵەت و سەرکاری دارایی بەدەست ئەوانەوە بووە. لەو "بیانی"یانە بەدەر کۆمەڵێکی تر موسوڵمانی خاوەن شکۆ لەشاردا ژیاون، بەتایبەتی ئەوانەی نەوەی پێغەمبەرن[١٠]. جگە لە کورد، تورک یان تورکومانەکانی سەر بە نوورەدین زەنکی و " ئاتابەگ[8] "ی هەندە نەبوو کۆچیان بۆ ئەوێ کردبوو. سپای عەرەب بە گشتی کە زۆربەی کۆمەڵ لەوان بوو، کەوتنە ئاستی شکست و دەبوو بۆ پاراستنی وڵات لە هێرشی خاچپەرستان فەرمان لە سەرکردەی کورد یان توردک وەرگرن.

«قەڵای دلێران» ئەو سەنگەرە بەناوبانگەیە کەوتە ژێردەستی خاچپەرستان و تاکوو ئەمڕۆ لە تەنیشت شاری مصیاف بەرز دەنوێنێت. ئەوە کورد درووستی کردووە. لەڕاستیدا کلۆد کاهین نووسیویەتی دەڵێت: " سەرەڕای عەرەب، ئەو یەکێتی پۆلیتیکییەی لەئەنجامی یەکگرتنە دوابەدواکانی باکووری سووریا و جەزیرە درووست بوو، وەنەبێت تەنها مەمالیکی کوردی پێشخستنێت، بەڵکوو بوونە هۆی دەرکەوتنی ئەو چەند کۆلۆنییە سپاییەی کورد کە مێژووی یەکێکیان دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی یانزە. کوردەکانی حوصن الاکراد(١١)یان لەو سەدەیەدا درووستکرد و پاشان ناونرا قەلعە الحصن[١٢].

خاچپەرستان پێش گرتنی قودوس (ئۆرشەلیم) زۆر بەئاسانی کەناری دەریایان گرت، بەتایبەت ئەنتاکیا و تەرابلوس. ناکۆکی موسوڵمانانی سووریای کرد بە دوو بەش "کورد و تورکومان لەیەکتریان دەکوشت" و لەلایەکی تریشەوە "ناکۆکی نێوان شیعە و سوننی هەر هەبوو"، ئەوجا لەپڕ دوژمنی هاوبەشیان لێ پەیدابوو؛ فرەنجی دەرەکی و لەناویشەوە حەشاش[9]ـەکان[١٣].

خەلیفەی عەباسی لە ڕەوش بەولاوە هیچ دەسەڵاتێکی تری بەدەستەوە نەبوو. میرە موسوڵمانەکانی نێوان دووزێ و ئێران بیریان لەوەکردەوە فریای سوورییەکان بکەون، بەڵام ئەمان لەوە ترسان ئەو میرانە دەست بەسەر وڵاتەکەیاندا بگرن. بۆ خۆ دوورخستنەوە لە گێژاوە، میرە تورکومانەکانی حەڵەب و دیمەشق پەیمانیان لەگەڵ فرەنجەکان بەست.

بەوجۆرە مانەوە تا لەساڵی ١١٤٨دا بۆ یەکەمین جار موسوڵمانەکان سەرکەوتن بەسەر فرەنجەکان و "نوورەددین زەنکی"، میرە تورکومانەکەی مووسڵ بڕیاری جیهادی دەرکرد. وەک

8 ـ F و E ـ ... سەر بە نوورەددین زەنکی(کە لای خاچپەرستان هەر بە نوورەددین ناسرابوو) و تۆغتەکین ...
9 ـ F ـ حەشاشین یان حەشیشین(لە حەشیشە وەرگیراوە) ناوێکە لە ئیسماعیلیەکانی سەر بە "حەسەن صەباح" نرابوو. وشەی Assaasin ناسناوە و بۆ پیاوکوژان بەکاردێت. م.

ئیلسیف دەیگێڕێتەوە "نوورەددین بوو بە فەرماندەی ژمارەیەکی زۆر لە میرانی کورد و تورک، و لەشکرێکی ئاوێتەی پێکهێنا لەو کورد و تورکانەی سوورییاییەکان بەبیانی دەزانین"[١٤].
نوورەدین زەنکی خۆی لەمووسڵ مایەوە و بە فەرماندەیی دووبرای کورد لەشکری ڕەوانەی سووریا کرد. نەجمەدین ئەیوب و شێرکۆی برای لەخێڵی ڕەوەند بوون. ئەو دووە باوک و مامی سەلاحەدینی قارەمانی داهاتوو بوون. سەلاحەدینی لاو لەگەڵبوو کە شێرکۆ و نەجمەدین حەڵەبیان گرت و ئەتابەگییەکانیان لە دیمەشق دەرکرد. نەجمەدین بوو بە جێگری شا لە سووریا و لەهەمان کاتدا شێرکۆ بوو بە سپاسالاری لەشکر. گرتنی میسر لە سوودی نوورەددین زەنکی بوو کە کۆتایی بە دەسەڵاتی خەلیفەی فاتمی نەیار هێنا. شێرکۆ لە قاهیرە مرد و سەلاحەدینی برازایان هەڵبژارد بۆ سەرکردایەتی لەشکری ئیسلام، و تورکومانەکانی خزم و خێشی نوورەددین زۆر بەوە قەڵسبوون. سەلاحەددین بەتەمەنی سیوحەوت ساڵی بەرەنگاری نوورەددین بوو. چیتر ناوی "تورکی ـ کوردی" بە لەشکرەکەیەوە نەما و لەوە بەدواوە بوو بە لەشکری " کوردی ـ تورکی" و زۆربەی سەرکردەکانی لەشکر بوون بە کورد. سەلاحەددین گەڕایەوە بۆ سووریا و خەلیفەی عەباسی ناسناوی "سوڵتان"ی پێبەخشی، و هەر ئەوسا فرەنجەکان بەزین کە ساڵی ١١٨٧ لە قودس دەریکردن. سەلاحەددین زووتر بەڵێنی دابوو لیبیا، سوودان، حیجاز و یەمەن بگرێت، و میرەکانی دیاربەکر و مووسڵ پەیوەستی خۆیان بۆ دەربڕی. لە فەلەستینیش سەرکەوت بەسەر هاوپەیمانانی سێهەمین هێرشی خاچپەرستان بەسەرکردایەتی فیلیپ ئۆگستی شای فەرەنسا و ڕیچارد شێردڵی شای ئینگلیز و سپای فرێدریک "بەربەرۆس"ی ئیمپراتۆری جەرمانیا. ٤ی ئۆکتۆبەری ١١٨٩ سوڵتان سەلاحەددین سەرپەرشتی لەشکری موسوڵمانانی کرد بۆ جەنگی عەککا. لەشکر چواردە سەرکردەی هەبوو نیوەیان کوردبوون[١٥]. [تورانشای کورد کە شای میسر و سووریا و هەروەها جێنیشینی سەلاحەددینی مەزن بوو، توانی سان لویسی شای فەرەنسا بەدیل بگرێت، بەلام یەکێک لە مەمالیکەکان کە ناوی بیبرس بوو لێی تووڕەبوو کوشتی.][10]

بنەمای "یاسایی" و "ئایدیۆلۆجی" بۆ چەوساندنەوە

پەیوەستی نێوان کورد و عەرەب « F و E ـ کاتی سەڵتەنەتی عوسمانی »وەک یەک لە قەوارەی ئوممەت(المؤمنین)دا دۆستانە بوو. پاش دەرچوونی هێزەکانی ئینگلیز و فەرەنسا کەساڵی ١٩٤٦ وڵات سەربەخۆیی وەدەستهێنا گەرد لە نێوان کورد و عەرەبدا نەبوو. بەڵام کە سووریای ئازاد

10 ـ F ـ ... سەلاحەددین پێشئەوە بەکوشتبچێت بەدەستی یەکێک لە بەندەی کوردەکانی خۆی بەناوی تورانشا، کە شای میسر و سووریا و یەکە نیشتەجێی ئەو بوو توانی سان لویسی شای فەرەنسا بەدیل بگرێت.
E ـ ... پێشئەوە بەدەستی یەکێک لە بەندەکانی خۆی لەساڵی ١٢٤٩دا بیکوژێت، تورانشا ئەو دوا شا کوردەی میسر و سووریا و نیشتەجێی سەلاحەددینی مەزن، توانی سان لویسی شای فەرەنسا بەدیل بگرێت.

کەوتە ژێردەستی بۆرجوای عەرەب کە خاوەن زەویوزارە زۆرەی بوون، و بوون بە بناغە بۆ بەرەی نیشتیمانی، بیری عەرەبچێتییان کەوتە مێشک و مافی کوردیان وەک کەمە نەتەوە نەپاراست، و چەشنی دەوڵەتە عەرەبییەکانی تر کەمافی نەتەوایەتی و ئاینیان لە: بەربەری باکووری ئەفریقا، قیبتییەکانی میسر، مارۆنییەکانی لوبیان، دورزی و عەلەوی سووریا داگیرکرد، ئەمانیش مافی نەتەوایەتی کوردیان پێشێل کرد. بەڵام کوردی سووریا ڕاستەوخۆ بەر قەلاچۆکردن نەکەوتن. وێژەری کورد "جگەرخوێن[11]" ١٩٤٦ تا ١٩٦٢سەربەست بەرهەمەکانی بەلاتینی و"بەزمانی زگماکی" خۆی دەنووسی. هەروەک خوێندنی منداڵ لە شارە کوردنشینەکانی قامیشلی، عاموودە و عفرین بە زمانی عەرەبی بوو، بەڵام پەرتووکی فێرکردنی زمانی کوردی ئازاد بڵاودەبووەوە.
کۆمەڵێک ڕۆشنبیر، کرێکار و جووتیاری کورد ساڵی ١٩٥٧ پارتی دیموکراتی کوردی سووریایان لەسەر شێوەی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق پێکهێنا، و پەیڕەو و پرۆگرامیان بە خاڵەکانی، خەبات لەپێناو دابینکردنی پێناسە بۆ کوردی سووریا وەک گرووپێکی نەتەوەیی، و بەدیهێنانی مافی کولتووری دارشت، و ئەوەیشیان لەبەرچاوگرت کە لەگەڵ پارت و ڕێکخراوەکانی تردا خەباتکەن بۆ چەسپاندنی یاسای سازکردنی زەوی و وەدیهێنانی ڕژێمێکی دیموکراسی لە دیمەشق. سەرانی پارتی دیموکراتی کورد لە سووریا ساڵی ١٩٥٩ گیران، واتە لەوکاتەدا کە لەگەڵ میسر یەکیان گرت. ئەوسا کۆلۆنێل عەبدولحەمید السەڕاج ڕاستەوخۆ فەرمانی لە جەمال عەبدولناسر وەردەگرت.
مانگی سێپتەمبەری ١٩٦١ سووریا لە میسر جودابووەوە و دووقۆڵی قودسی و عەظم دەسەڵاتیان بەسەر بۆرجوایانی خاوەن زەویوزاری زۆردا پەیداکرد. ئەو ڕژێمە هەڵوێستی چەوساندنەوەی نەتەوەیی دژ بە کورد گرتەبەر و تاوانی سەنگەری دژ بە عەرەب گرتنیان دەخستە ئەستۆیان. هەروەها تاوانی ئەوەیان خستنە پاڵ کە پلان دەگێڕن بۆ پەیوەندی بەستن لەگەل کوردی عیراق کە لە جونی ١٩٦١وە[12] دژ بە عیراق ڕاپەڕیون و دەخوازن لەچواچێوەی عیراقدا سەربەخۆیی وەدەستبێنن.
لە ٢٣ی ئۆکستی ١٩٦٢دا[13] میری "یاسای ژمارە ٩٣"[14]ی دەرکرد بە مەبەستی ئەنجامدانی سەرژمێری دانیشتووانی جەزیرە کە گوایە، کوردەکان بە قاچاغ لە کوردستانی تورکیاوە دەڕژێنە جەزیرە و بەوە ناوبانگە عەرەبییەکەی لەناو دەبەن. نۆڤەمبەری هەمان ساڵ سەرژمێر کرا و پاش دەرکەوتنی ئەنجام نزیکەی ١٢٠٠٠٠ کوردی جەزیرەیان بە "بیانی" ژمارد و مافی چکەسێتی

11 ـ "جیفورکسوین" ... "دوور لە زوبانی زگماکی". ـ هەڵەی وەرگێڕن. « و »
12 ـ F و E ـ ... سیپتەمبەری ١٩٦١ ....
13 ـ F و E ـ ١٦٩١ ....
14 ـ E ـ هەمانە. و F ـ «نییە».

www.koskikurd.com

سووریییان لێ سەندنەوە، و بەناوی پاراستنی هەرێم لە مەترسی "بەکوردی بوون" و "فریای ڕواڵەتە عەرەبی هەرێم کەوتن" ڕژێم پلانەکەی "پشتوێنەی عەرەبی" خستەگەڕ کە دەبوو بەوپێیە گشت کوردی ناوچەکانی جەزیرەی هاوسێ بە سنووری تورکیا لەوێ ڕاگوێزن و عەرەبیان بخەنە شوێن، و کورد بگوێزنەوە بۆ باشوور. ئەوجا بەڕاستی گشتیان پەرتەوازە کردن. دووریش نییە دەرکەوتنی نەوت لە قەرەچۆغ، کە دەکەوێتە ناوەندی جەزیرە پەیوەندی ئەنجامدانی ئەو جۆرە هەڵوێستەوە.

لە مارسی ١٩٦٣دا پارتی بەعس کە میشێل عەفلەق دایمەزراند، دەسەڵاتی گرتە دەست. کە سۆشیالیزمی ئەو پارتە ئاشکرابوو دەرکەوت بەزۆری بەلای نەتەوایەتیدا دەشکێت، و ئەوە باری کوردان زۆر نالەبارتر کرد.

لەسێپتەمبەری ١٩٦٣دا[15] پارتە بەعسەکەی دیمەشق "لێکۆڵینەوە نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتی و ڕامیاری"یەکەی محەممەد طەلەب هیلالی بڵاوکردەوە کە لەسەر پارێزگای جەزیرە نووسیبووی. سەرئەنجام خاوەنەکەی لە بەڕێوەبەری پۆلیسی پارێزگای جەزیرەوە بەرزکردەوە بۆ پارێزگاری ئەوێ و پاشان لەکابینە بەعسییەکەی ئاغای "زعەین"دا بوو بە شالیاری ئازووقە، و چەندین ساڵ لەو پۆستەدا مایەوە و چەندەها شوێنی تێدا گۆڕی.

هیلال لەوێدا کۆشیویەتی "زانستییانە" و پەنا بە بەڵگە و سەرچاوەی "کۆمەڵناسی"یانە بیسەلمێنێت کە کورد "میللەت نین". ئەو لەکۆششەکەیدا بەوە گەیشتووە کە گەلی کورد؛ لە کۆمەڵێکی بێ مێژوو، بێ ژیار، بێ زمان، بێ ڕەگ و ڕەچەڵەکن. و لە تاخمێک نەگریس، کەللەڕەق، شەڕانی و تێکدەر بەولاوە چیترنین، و هەمان خووڕەوشتی گەلانی شاخاویان هەیە. هەروەها کورد نەتەوەیەکە "لەسەر پاشینە و ژیاری میللەتانی تر دەژین و بەهیچ جۆرێک بەشدانین لە ژیار و مێژووی میللەتانی تردا "(١٦).

هەروەک گشت مرۆڤێکی نەتەوەیی ڕەگەزپەرست، سەرەتا هیلال پلانێکی دوانزە خاڵی لەسەر کوردی جەزیرە پێشنیارکردووە(١٧): ١) ڕەوشی لێکدابچڕین، واتە ڕاگوێزان و پەرتەوازەکردنی کوردان. ٢) "کوێرەوەری"، واتە ڕێگەی فێربوون و کولتوور گرتن لەکورد، تەنانەت ئەگەر بیشبن بە عەرەب. ٣) "برسی کردن"، ڕێگەی کار و پیشە گرتن لەوانەی جێی مەبەستن. ٤) "تاوانبار گێڕانەوە"، واتە دانەوەی ئەو کوردانەی بەشداربوون لەشۆڕشەکانی کوردی باکوور بدرێنەوە بەڕژێمی تورک. ٥) سوود وەرگرتن لە هەڵوێستی "دووبەرەکی نانەوە" و لێکبچڕینی کوردەکان لە یەکتر. ٦) هەڵوێستی "پشتوێنەی ئاسایش" گرتنەبەر، هەمان وەک ئەو پشتوێنەی لەساڵی ١٩٦٢دا ئەنجام درا، ٧) نیشتەجێکردن، واتە بەمەبەستی پەرتەوازەکردنیان " کەسانی تەواو عەرەب و ڕەگەزپەرستیان تێدا بچێنن " بۆ دیدەوانی. ٨) "زەبری لەشکر"، کردنەوەی بنکەی

15 ـ F و E ـ نۆڤەمبەری ١٦٩٣ ....

سپایی لە ناوچەکانی پشتوێنەی ئاسایشدا بۆ لێکدابڕینی کورد و چاودێری پرۆژەی نیشتەجێ کردنی عەرەب کە دەوڵەت بڕیاری دابوو. ٩) "کۆمەڵگەی هەرەوەزی"، واتە کردنەوەی "کێڵگەی هەرەوەزی" بۆ عەرەبە نیشتەجێکراوەکان و چەکدارکردن و ڕاهێنانیان لە بەکارهێنانی. ١٠) مافی چکەسایەتی و دەنگدان نەدرێت بەهێچییەکێک لەوانەی زمانی عەرەبی نازانن. ١١) گواستنەوەی "عولەما" «واتە مەلا»ی کورد بۆ باشوور و "عولەمای عەرەب بهێننە شوێنیان". ١٢) سەرئەنجام پڕوپاگندەی ناجۆر لەسەر کورد بڵاوکەنەوە بەناو عەرەبدا.

جەخت و زەبری زایدەی ستەم

جگە لە ڕاگوێزانی زۆرەملێی ساڵانی شەست، زۆر هەڵوێستی تری لەو بابەتانەی سەرەوە یان گرتەبەر. ئەو "سەرژماردن"ەی باسمانکرد لەناو کوردانی ستەمدیدەدا "سووربایی نەبوونی" ١٢٠.٠٠٠ کوردی دەرخست. وەک لەسەر خاکی خۆیان بە بیانی و گومانلێکراو ژمێردران، فەرمانی سەربازیشیان هەر لەسەر لانەچوو. ئەگەرچی سەربازەکانیان بەشداری جەنگی جۆلان کردن، بەڵام لەمافی پێناسە و چکەسایەتی بێبەشن. نە توانای مارە و شووی یاساییان هەیە، و نە بیمار بردنە نەخۆشخانە. خۆ ئەوانە منداڵیشیان لە خوێنگەدا ناونووس ناکرێن.

ناوی جوانی وەک "باخە نموونەیییەکانی میری لە جەزیرە"یان بە لەباتر زانی لە ناوی پرۆژەی ئاسایش کە چەندساڵ لەوەوبەر دەستیان دایە، و لەژێر چەتری "سۆشیالیزمی" و "چەسپاندنی یاسای کشتسازی"دا کۆشیان ١٤٠.٠٠٠ جوتیاری کورد لە هەرێمەکە دەرکەن و عەرەبیان بخەنە شوێن. ساڵی ١٩٦٦ ویستیان ئەو پلانە ئەنجامدەن کە تاکو "کورداغ"ی دەگرتەوە، بەڵام ئەو جووتیارە کوردانەی فرمانی ڕاگوێزان دەیگرتنەوە گوێیان پێنەدا. لە ساڵی ١٩٦٧یشدا بە جووتیارانی ناوچەی پشتوێنەی ئاسایشیان ڕاگەیاند کە زەوییەکانیان بووە بە هینی دەوڵەت، و میری چەند دەزگایەکی تایبەت بۆ چاندنی "باخچەی نموونە"ی ناردە هەرێم. بەڵام ماوەیەکە جەنگی ئیسرائیل ئەو پرۆژەیەی ڕاگرتووە.

پاش درووستکردنی پەنگاوی "تەبگە" لەسەر فورات بیریان لەوەکردەوە لەبری زەوی و گوندی ئەو جوتیارە عەرەبانەی ژێر ئاو دەکەوێت بیانگوێزنەوە بۆ سەر زەوی کوردەکانی جەزیرە. ساڵی ١٩٧٥ میری لە ناوچەی پشتوێنی ئاسایشی نێوان "عامودا"ی سەر فورات و "دێرک"ی ڕۆژهەڵات[16] تا دەگاتە قامیشلی ٤٠ "باخچەی نموونە"ی کردەوە و ٧٠٠٠ خێزانە جووتیاری عەرەبی تێهێنا و چەکداری کردن. بۆ ئەوەی جیهانیان سەرنجی نەدەنێ ئەو پرۆژەیەیان بەئەسپایی ئەنجامدا: کوردانیان دایە بەر هێرشی داگیرکردن و جەردەیی و چەپاوڵی پۆلیس. لەکاریان دەرکردن. دەستیان گرت بەسەر پەرتووک و بەرهەمە کولتوورییەکانی بە کوردی نووسراو، و لە

16 ـ F و E ـ عامودە لە ڕۆژئاوا و دێرک لە ڕۆژهەڵات، ... .

www.koskikurd.com

شوێنە گشتییەکاندا کاسێت و قەوانی گۆرانی فۆلکلۆری کوردییان لەناو دەبرد[17] ، تەنانەت ناوی شارۆچکەی کوردی وەک دێرک کرا بە "المالکیە"ی عەرەبی، و چەندین ساڵە سەرانی پارتی دیموکراتی کوردی ـ سووریا بە تاوانی "دژایەتی لەگەڵ عرەب" خراونەتە زیندان[١٨] . لەهەمان دە ساڵی دواییدا نزیکەی ۳۰.۰۰۰ کورد ناوچەکانیان جێهێشت و بۆ کارکردن گەیشتنە لوبنان و شارەکانی ناوەوەی وڵات. هەروەها چەپاوڵییەکەی میری زەمینە خۆشکەر بوو بۆ ئەوەی زۆر کورد ئەو ناوچەیە جێبهێڵن و لە حەڵەب نیشتەجێ بن.

ڕاستە کە چەند نمایندەیەکی ئەنجومەنی نیشتیمانی کوردن، بەڵام نوێنەری کورد نین، چونکە بەپێی ڕەوشی میری گشت هاووڵاتییانی سووریا عەرەبن. گشت دەزگاکانی ڕاگەیاندنی کۆماری عەرەبی سووری خۆ لە بوونی کورد (یان هەچ گرۆیەکی ناعەرەبی تر) گێل دەکەن، و بەوەی کۆمارەکەیان "عەرەبی"یە دەبێت کوردەکانیش هەر "عەرەب"بن.

بەڵام "سەرۆک حافز ئەسەد" لە ساڵی ۱۹۷٦وە بە بڕیار پرۆژەی ڕاگوێزانەکەی ڕاگرت و فەرمانی داوە کە هیچ شتێک لاقەنەکرێت. بەوە تاڕادەیەک پەژارە لەسەر دڵی کوردانی جەزیرە لاچووە، و دروستکردنی گوندی عەرەبی لەسەر خاکی ئەوان وەستاوە[18] . لەوە بەدواوە ئێزگەی ڕادیۆ کەوتە بڵاوکردنەوەی گۆرانی و مۆسیقای کوردی. لە وڵاتەدا کوردەکان لەجاران پتر هەست بە ئاسایش دەکەن. ئایا دەبێت ئەوە سەرەتای هەڵوێستی چاک بوونی ژیانی کوردی سووریا بێت[١٩] یان دەشێت پلانێکی تەکتیکی بێت و بەهۆی ناکۆکی نێوان دیمەشق و ڕژێمەکەی بەغداوە سەری هەڵدابێت؟

17 ـ بەبۆنەی بوونی بنکەکانی پارتی کرێکارانی کورد (P.K.K) لە "بقاع"ی سووری و ناکۆکی ئەو ڕژێمە لەگەڵ ڕژێمی عیراق، ساڵی ۱۹۸۸ ئەو جۆرە قەوان و کاسێتانەم بەرچاو کەوت بە ئاشکرا لە سەر جادەکانی دیمەشق و شاری تری سووریا دەفرۆشران.

18 ـ F و E ـ بەڵام گوندە عەرەبییەکانی لەوەوبەر دروستکرابوون و ئەو کەسانەی لە دۆڵی فوراتەوە گوێزرانەوە بۆ ئەوێ هەر دەمێنن.

تێڕوانین

١ ـ لە بیست و سییەکانی ئەم سەدەیەدا، ڕۆژهەڵاتناسی فرەنسی، کە یەکێکبوو لە ئەفسەرە پایەدارەکانی سپای فرەنسی لە سوریا، جێدەستی خۆی لەو بارەوە جێهێشت. لەوانە لێکۆڵینەوەی سەبارەت بە هەندێک "پەند و وتەی کوردی" (گۆڤاری Revue des ctudes islamiques ، پاریس ۱۹۳۷، بەشی ٤، لاپەڕە ٥٠ ـ ۳۰۷) و هەروەها لێکۆڵینەوەیەکی جوانی لەسەر یەزیدییەکان هەیە. نووسینەکانی "باوکی ڕەوانی، تۆماس بوای"یش لە چەند پەرتووکێکدا ڕابوونی کورلتووری نێوان کوردەکانی سوریای دەردەخات. هەروەها "پیێر ڕۆندۆ"ی ڕۆژهەڵاتناس کە ماوەیەک ئەفسەری فرەنسی بوو لە سوریا، باسێکی دڵگیری لەژێر ناونیشانی"خێڵە کوێستانییەکانی ئاسیای پێش" بۆ جێهێشتین (ڕاپۆت لەبارەی ڕەچەڵەکناسی ڕۆژهەڵات لەلایەن ئەنیستیتیوّی فرەنسییەوە لە دیمەشق، بەرگی ٦ ساڵی ۱۹۳۷، لاپەڕەکانی ١ ـ ٥٠ کەباسێکی کۆمەڵناسی تێدایە لەسەر خێڵە کلاسیکەکانی کورد. هەروەها (La France mediterranienne et africanine پاریس، سیری ۱۹۳۹، بەرگی ٢، بەشی ١، لاپەڕەکانی ٨١ ـ ١٢٦) باسێکی تری ئەوی تێدایە لەژێر ناونیشانی "کوردی سوریا" و بەرهەمێکی تری بڵاونەکراوەی لەوبارەوە هەیە لەژێر ناونیشانی "کوردەکان"، ۱۹۳۷، پەرتووکخانەی ناوەندی CHAEM زانکۆی پاریس.

٢ ـ بەگوێرەی گریمانی دەزگای ئاماری سووری، لەساڵی ۱۹۷٥دا ۷.۳٤٦.۱۰٤ کەس بووە و بە بۆچوونی ئەوان ساڵی ۱۹۸۰ دەکاتە ۸.٦۲۳.۰٤٤ کەس.

٣ ـ ژمارەی کوردەکانی "کورداغ"مان بەپێی ژمارەی نمایندەکانی ئەنجومەنی میللی سووری داناوە کە چوار کەسن. کە هەریەکەی نوێنەری ٦۰.۰۰۰ کەسە و دەنگ بۆ نوێنەری پێنجهەم کەمێک کورتی هێناوە.

٤ ـ ژمارەی دانیشتووانی گشت دیمەشق(و دەوروبەری) بەپێی گریمانی سەرژماردن بۆ ساڵی ۱۹۷٥اکردوویەتییە ۸۳٦.٦٦۸ کەس. (F و E ـ دەکاتە ۸۳٦.٦۸۸ کەس).

٥ ـ بەپێی گریمانی ساڵی ۱۹۷٥ ژمارەی دانیشتووانی جەزیرە لە ساڵی ۱۹۷٥دا ٤٤٥.۸۹۹ کەسی بۆ دیاریکراوە. « F و E ـ کردوویەتە ٥٤٥.۸۹۹ کەس ».

٦ ـ ڕینێ دیسسو (دیاردە مێژوویییەکانی سووریای کۆن و باشوور)، پاریس، ساڵی ۱۹٤۷، لاپەڕە ٤۲٥. « F ـ ر . دوسو ... ...، گوتنەر (پاریس ۱۹۲۷) لاپەڕە ٤۲٥ .

٧ ـ کلۆد کاهین (باکووری سووریا) ئەنستەتیۆی فرەنسی لەدیمەشق، پاریس، ساڵی ۱۹٤۰، لاپەڕە ۲۸۲، بڕگەی ۲۷. « فارسی و ئینگلیزییەکە نووسیویانە، ... لاپەڕە ۲۷۲ ... » ـ و

www.koskikurd.com

٨ ـ سەرچاوەی پێشوو.
٩ ـ سەرچاوەی پێشوو لاپەڕە ٢٧٣ ، بڕگەی ٢٨.
١٠ـ نیکیتا ئیلیسێف، نورەددین ....، ئەنیستەتیوتی فرەنسی لە دیمەشق، دیمەشق ١٩٦٧ ، بەرگی سێ، لاپەڕە ٨٣٥.
١١ـ لە عەرەبیدا بە قەڵا«ی بەرگری» دەگوترێت "حصن" و "الاكراد"یش کۆی کوردە. واتە ئەوە "قەڵای دلێرانە" و ئێستا پێیدەڵێن "حصن الاكراد".
١٢ـ کلۆد کاهین، لاپەڕە ١٨٦.
١٣ـ کلۆد کاهین، لاپەڕە ١٩٢.
١٤ـ ئیلیسێف، بەرگی ٣،لاپەڕە ٧٢١ـ ٧٢٢.
١٥ـ مینۆریسکی،"لێکۆڵینەوە لە مێژووی قەوقاز "و پاشکۆکەی"، تێبینی لەسەر کوردەکانی کاتی ئەیبوبیان)، لەندەن، ساڵی ١٩٥٣.
١٦ـ طەلەب هیلال (لێکۆڵینەوە لەسەر پارێزگای جەزیرە ...) دیمەشق ١٩٧٣ «F و E ـ ١٩٦٣ » لاپەڕە ٣ ـ ٥.
١٧ـ سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ٤٥ ـ ٤٨.
١٨ـ لەنێویاندا، دەهام میرۆ، کەنعان ئاجید، نازم میرخان(پارێزەر).
F و E ـ لەوانە داهام، میرۆ، کەنعان عاقد، و نازم میرکانی یاساناس. سازمانی ئەمنستی نێونەتەوەیی ژیانی دوانە سەرەکیەکەی گەرتە ئەستۆ.
« پێموایە ڕاستی ناوەکان بەمپێیەبن: (دەهام و داهام = دەحام) و (ئاجید و عاقد = عەگید) و (میرکان = میرخان). ـ و»
١٩ـ ئەوە لە سووریا ڕچاو دەکرێت کە بۆ نواندنی سوشیالیست و هاوچەرخ بوونی خۆی، دەست لە هەڵوێستی قەلاچۆکردنی کورد هەڵدەگرێت و بەشێوەیەکی دەستووری دان بە مافی نەتەوایەتی و زمانیاندا بنێت و لەنێو گەلی سووریدا بایەخ بەکولتوورەکەیان بدەن.

٧

کورد لە یەکێتی سۆڤیەت

کەندال

بەڕاستی ئەگەر وردبینەوە لەدابەشبوونی ڕەگەزی هەرێمەکانی ناو سنووری یەکێتی سۆڤیەت کە ئەملاولا ناکۆکن لەسەری، و پەیماننامە مۆرکراوەکەی ساڵی١٩٢١ بەرچاوبگرین کە دەوڵەتی کەمالی و دەزگاکانی ئەرمینیای سۆڤیەتی سنووری نوێی نێوانیانی پێ دیاریکرد، و هەروەها گێڕانەوەی پارێزگەی قارس "بە بەشی زۆری موسوڵمانیەوە"(کە لەراستیدا ئەوانە کورد بوون) بۆ تورکیا لەبری دانەوەی شارۆشکەی کومرو(لێنینەکانی ئەمڕۆ) بۆ ئەرمینیای سۆڤیەتی. هیچ هەرێمێکی دراوسێ بەکوردستان نابینین زۆربەی دانیشتووانی کوردبن.

وەک هەرێمێکی تایبەت بەکورد لەناو سنووری یەکێتی سۆڤیەتدا هەڵنەکەوت. کۆمەڵگەی کوردی، یان بەشێوەیەکی ڕوونتر، ئاوارەبوویان تێدایە وەک ئەوانەی ئەنادۆڵی تورکی هەڵدران بۆ کۆمارەکانی قەوقاس و ئاسیای ناوەندی وەک ئەرمینیا ، ئازربایجان، کورجستان، کازاخستان و قەرقیز و تورکومانستان.

گرووپی ئەو ئاوارە و پەرشبووانە کەم و لەیەک نەچوون، و چونکە لە زەمینەی جوگرافی و کولتووریی جیاوازدا گۆشەکراون دوو هۆی سەرەکی پەیدابووە بۆ لەیەک جوداکردنەوەیان: یەکهەم ـ هەرچەندە کوردی یەکێتی سۆڤیەت، بەتایبەتی کوردانی ئەرمینیا بەژمارە کەمن بەڵام لەژیانی کولتووری کوردیدا خاوەن پلەی گرنگ و پایەی بەرزن، و لەدڵی هاو نیشتمانیانی کوردستاند جێگیر بوون. هۆی دووهەم ئەوەیە کە دیدەنی گۆڕان لەژێر باری سیستێمی سۆڤیەتدا کەوتە ناو کۆمەڵێکەوە، ڕۆژێک لە ڕۆژان دواکەوتووترین گرۆی ناو کوردان بوون. بۆ ئاشنابوونی ئەو بار (پەنام بردووەتە بەر سەرچاوەکانی میری) کە لە دوو سەردانی ئەمدواییەمدا بۆ قەوقاز (ئەرمینیا و گورجستان) و کازاغستان و قەرقیزستان کۆمکردنەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی بەداخەو ماوەی سەردانی ئازربایجان وتورکمانستانم نەبوو، زانیاریم سەبارەت بەوانە هەر ئەوەیە کەئەموئەو باسی دەکەن.

www.koskikurd.com